

ARGEOLOGYSK WURKFERBAN

RESTAURATIE KERK TER IDZARD.

Een kort overzicht van de tot nog toe door ondergetekende, namens het Argeologysk Wurkferbân van de Fryske Akademy, uitgevoerde archeologische waarnemingen.

4 september 1987:

Op verzoek van het toenmalige commissielid, de heer Ybe Duursma te Ter Idzard, werd in het midden van de noordmuur van het schip van de kerk aan de buitenzijde een proefgat gegraven met het doel tot het vaststellen van een voorganger van de huidige kerk te komen.

Het volgende werd waargenomen:

De op de muren aangebrachte pleisterlaag reikte tot aan het loopvlak.

Na enig graafwerk kon de fundering worden bekeken en werd het volgende vastgesteld:

Van boven naar beneden: acht lagen gestrekt aangebrachte en gemetselde rode bakstenen met een dikte van 4,5 en een lengte van 23 cm. Vervolgens één laag kops aangebrachte Friese geeltjes met een breedte van 8,5 cm, gevolgd door één laag rode baksteen gestrekt en met dezelfde maten als van de rode hiervoor.

Tenslotte daaronder zeven lagen rode bakstenen met versnijdingen. De onderste laag ligt op de vaste dekzandbodem. Ook deze bakstenen hebben een lengte van 23 cm. De totale hoogte van de gehele fundering (loopvlak – dekzand) bedraagt ruim één meter.

De bij het graafwerk verwijderde grond bestond uit 1) 70 cm grijsachtig zand met in de bovenste 25 cm ondermeer dakpanresten, en 2) een zwarte grondlaag met een dikte van 35 cm; mogelijk een restant van een oorspronkelijk hoogveendek. Hieronder dus het vaste dekzand.

Tijdens het graafwerk werden twee 'los' liggende zwerfstenen aangetroffen. De doorsnede van beiden was resp. 35 en 40 cm. Voorts een halve kloostermop met een breedte van 14,5 en een dikte van 9 cm.

Destijds luidde de conclusie: de beide zwerfstenen en het stuk kloostermop kunnen van een middeleeuwse voorganger afkomstig zijn.

19 maart 2009:

Met een metalen prikker werd onder de nog in het koor aanwezige houten vloer gezocht naar een grafkelder. Deze bleek niet aanwezig te zijn. Is daar waarschijnlijk wel geweest, omdat de bodem tot meer dan twee meter diepte was opgevuld met zand, vermengd met sporadisch puin, zoals delen van laatmiddeleeuwse estriken.

Vervolgens werd in het middenpad van het schip, op de plaats van vier, ten behoeve van de restauratie verwijderde grafstenen, enkele boringen verricht. Bewijzen voor vroeger aanwezige grafkelders werden hier ter plaatse niet gevonden.

16 september 2009:

Op deze dag werden uitsluitend afmetingen van bouwmaterialen vastgelegd:

Hele cq bijna hele kloostermoppen: 1) één gele: 31,0x13,4x7,8 cm; 2) één gele: 28,5x13,0x8,0 cm; 3) één rode: 28,0x14,0x8,0 cm. 4) één gele: 29,5x13,0x7,0 cm (door de pl. commissie gemeten).

De breedtes en diktes van halve kloostermoppen: geel: 13,5x8,0 cm; geel: 13,5x8,0 cm; geel: 13,5x8,5 cm; geel: 13,7x8,0 cm.

Beige kleurige baksteen: 25,6x11,7x6,2 cm.

Halve rode baksteen (Rooswinkel 15e eeuw?): 12,3 x 6,1 cm.

Hele estriken (rood): 1) 25,0x25,0x3,9 cm; 2) 20,3x20,2x2,8 cm.

Halve estriken (rood): 24,6x5,0 cm; 21,0x3,1 cm; 20,5x2,9 cm; 14,2x2,7 cm.

22 september 2009:

Terug van een korte vakantie bleek enkele dagen eerder de plaatselijke commissie contact met ondergetekende te hebben gezocht in verband met een door hun in de kerk gegraven sleuf langs zowel de noord- als de zuidmuur van het schip van de kerk. Daarbij waren niet alleen de funderingen van de kerk zichtbaar geworden, maar was men tevens gestuit op een vierkante fundering, bestaande uit kloostermoppen, rode bakstenen en grote estriken. Deze bevond zich dicht tegen de noordmuur op twee meter afstand van de hoekscheiding met het koor.

Nadat men de helft – plusminus 70 stuks bouwmaterialen - verwijderd had, besloot men het restant voor een eerste waarneming te laten zitten.

Dit vond op bovengenoemde datum plaats.

24 september 2009:

Vervolg onderzoek vierkante fundering van een zijaltaar (?).

De verschillende gebruikte bouwmaterialen waren niet gemetseld. Men was echter zorgvuldig te werk gegaan bij het samenstellen van de fundering.

De omtrek van de vrijwel vierkante fundering bedroeg: oost-west: 83/86 en zuid-noord: 92/95 cm.

De hoogte bedroeg nog 55 cm (bij eerdere bodemverstorende activiteiten kunnen toplagen verwijderd zijn).

Nu bevond de huidige toplaag zich 35 cm onder het niveau van de tijdelijk verwijderde houten vloer.

De onderkant van deze fundering lag dus 90 cm onder de vloer.

Voor zover één en ander nog was na te gaan, was de opbouw van deze fundering als volgt:

De onderste laag bestond uit vlakliggende kloostermoppen van roodbakkende klei. Van één exemplaar zijn de maten: 29,0x14,1x8,4 cm. Vervolgens zes lagen vlakliggende rode bakstenen. Enkele formaten zijn: 23,7x12,9x4,7 / 24,4x12,0x5,3 / 25,0x12,6x5,0 cm. Op de bakstenen lag één laag estriken, waarvan één de maten 25,5x25,0x3,7 cm had. Tenslotte bestonden de twee bovenste lagen weer uit de bakstenen van het hiervoor gemelde type.

In de sleuf waren tevens een drietal opmerkelijk grote zwerfstenen van graniet voor een deel blootgelegd. Ze zijn in de fundering van de noordmuur van het schip verwerkt en liggen op een onderlinge afstand van ongeveer anderhalve meter. De stenen hebben, van oost naar west, een doorsnede van respectievelijk 70, 100 en 82 cm. Tijdens de constructie van de vierkante fundering werd met de ligging van de meest oostelijke steen rekening gehouden. De stenen dateren dan ook van een eerdere bouwphase van de kerk.

In de periode na 24 september werd het restant van de fundering verwijderd, doordat het een belemmering vormde voor de nog uit te voeren werkzaamheden.

Functie: de aanwezigheid van de fundering duidt op de mogelijkheid van de plaatsing van een zijaltaar in de late middeleeuwen. Hierbij wordt gedacht aan de eerste helft van de zestiende eeuw. Volgens een vriendelijke mededeling van drs. Albert Reinstra van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed kan het rode type baksteen inderdaad uit de zestiende eeuw dateren.

In de muren van het schip van de kerk bevinden zich enkele epitafen. Het oudste bevindt zich loodrecht boven de verwijderde fundering. Dit epitaaf is gewijd aan de op 13 november 1531 gestorven Haiko Meines van Idzaerda en zijn in 1552 gestorven vrouw Imck Rommaerts. De tekst op het epitaaf eindigt met "en legge hier beneden". Voor de aanwezigheid van een grafkelder, doodskisten of botresten zijn echter geen sporen gevonden. Het is daarom mogelijk dat het altaar aan hun gewijd is geweest of het epitaaf heeft zich oorspronkelijk elders in de kerk bevonden.

Vondst van een stukje gebrandschilderd glas.

In de uit de kerk verwijderde grond werd op 24 september door collega amateurarcheoloog Arjen Draaisma uit Heerenveen een stukje gebrandschilderd glas met de maten 6,0 x 3,5x0,16 cm gevonden. Op het stukje is een in geel en zwart aangebrachte beschildering van een bloemmotief zichtbaar.

Deze decoratie bracht de fraaie stukken glas in herinnering, die destijds door ons werden verzameld tijdens de restauratie van de kerk "De Alde Wite" te Dronrijp. Na restauratie werd dit glas, waaraan een herkomst uit de 16^e eeuw werd toegeschreven, in de kerk teruggeplaatst.

De heer Sytse ten Hoeve, bestuurslid van de "Stichting Alde Fryske Tsjerken", werd om advies gevraagd. Volgens hem kan het glas door de Leeuwarder glasmaker Doede Juckes gemaakt zijn. Deze leverde op 10 november 1596 een glas aan de kerk. Dat het stuk glas uit de 16^e eeuw kan dateren is volgens Ten Hoeve dan ook 'hoogstwaarschijnlijk'.

Tjalleberd, november 2009.

Hendrik de Jong.